

Шамански митове и легенди
и тяхното значение за определянето на корейския мусок

Вергиния Петрова
СУ „Св. Климент Охридски“
II курс, катедра Кореистика

Abstract:

Korean shamanic mythology, rituals and autochthonous beliefs are fundamental part of the Korean folklore. Through the myths and legends of Korean shamanic origin we can observe the decentralized views of the Korean shamans who do not acknowledge only one deity as their ultimate patron.

An archival method and analysis of three main sources – Svetla Karteva-Dancheva [Central Asian shamanic motives in the Korean Mu-sok], Irina Sotirova [The myth of Tangun] and Alexander Fedotoff [Korean and Altaic mythology] indicates the polytheistic beliefs of the Korean shamans, the variations of more than one original legend about the emergence of the Korean shamanic religion Musok. Therefore, not even Tangun, the founder of the Korean nation and main deity in the Korean peninsula, is able to unite the shamanic beliefs. The result is diverse and unique culture, rituals and traditions of the Korean shamanism we see and explore nowadays.

Корейските традиционни митове, които шаманите рецитират по време на ритуал, представляват многостранната шаманската митология на полуострова (무속신화). Произходът им, свързан с ритуали, ги превръща във вид заклинания и молитви към боговете, но извън шаманските практики, митовете се разказват като интересни истории и легенди, едно от многото древни богатства на Корея.

Днес на Корейския полуостров са познати стотици митове и разкази, свързани с мусок. По-голямата част от тях се изпълняват все още по време на ритуали в живота на човек, други се използват само като източник за анализиране на религията. Богатият набор от митове и почитането на множество богове предразполага корейския шаманизъм да се обособи като децентрализирана религия. Това не се приема като пречка мусок да се превърне в най-древната запазена религия на корейските земи. Напротив –

разнообразието на митовете и хилядите божества, които са част от ритуалите и биват почитани, правят *мусок* уникален и интересен за изследване в наши дни.

Пон Пури (본 풀이)

Пон Пури разказват за произхода на шаманските божества. С *Пон Пури* е свързана първата част от всички ритуали. Изпяването на *Пон Пури* се счита за най-важната част от ритуалите, тъй като изпълнението трябва да предразположи божеството, за да се отзове на молитвите. *Пон Пури* се зараждат на остров Чеджу (제주도).

Разказите *Пон Пури* се причисляват към шаманските митове за произхода на *мусок*, но споделят и общи черти с древните основополагащи митове. И двете се отнасят до произхода на предците, възхваляват деяния им и почитат героите като божества, поради необикновените им сили или невъзможните препятствия, които биват преодолявани. Александър Федотов прави интересна ремарка по този повод – той пише, че: (...) „*Разждането и проследяването на земния живот на основателите на корейските държави са част от шаманските ритуали*“ (Федотов, 1999:28).

Митове за произхода на шаманите в Корея

Шаманската митология е разделена на пет района (ако се разделят митовете от северната част, стават шест района). Във всеки един район се представят различни вариации на основни за шаманската митология *Чесок пон пури*¹ (제석 본풀이) и митът за Принцеса Пари (바리공주), които се срещат на целия Корейски полуостров².

Регионите си имат типични митове с характеристики, които не се срещат другаде, извън техния обсег на разпространение по райони. Интересно е да се отбележи, че остров Чеджу изпъква както с отличителни шамански ритуали и схващания, така и със специфични митове и легенди, които не се срещат на полуострова. Твърдението може да се погледне от друг ъгъл, т.е. митовете, разпространени на полуострова, не са открити на о. Чеджу. Такъв например е митът за Принцеса Пари – открити са редица вариации, но от остров Чеджу няма намерен вариант на мита. Този факт само доказва, че фолклора на острова е индивидуален и сам по себе си отличителен.

¹ *Чесок Пон Пури* е единственият разказ, който е намерен в петте региона от шаманската митология. В него се обяснява създаването на Света.

² (Hong, 2002: 14-15)

Най-известните митове за създаването на шаманизма в Корея са три на брой. Те не са общоприети, тъй като вярванията на шаманите не са с монотеистични възгледи. В зависимост от района, шаманите имат върховно божество, което посочват като основоположник на *мусок*. Това би могло да се приеме като причината за разединението, което изглежда е неразделна част от *мусок*.

Принцеса Пари (바리 공주)

Митът за Принцеса Пари разказва за живота на отхвърлената дъщеря на митичен владетел, който очаквал син. Родителите на Принцеса Пари се разболяват за наказание за делата им. Вярната дъщеря търси лек за изцелението на родителите си, които са преминали в отвъдното³. Тя успява да ги върне на земния свят, като ги съживява с лечебна вода, донесена от отвъдния свят. Преминаването и връщането от отвъдното е типичен шамански елемент. По този начин тя се превръща в божество, което съпровожда душите към света на мъртвите. Шаманите я почитат и се обръщат към нея по време на погребални ритуали.

В основата на ритуала *Нок кут*⁴ е митът за Принцеса Пари. Шаманът започва да разказва легендата и моли Пари да съпътства душата по пътя за отвъдния свят⁵.

Коншим (공심)

Принцеса Коншим (공심) е митичен образ от времето на династия Корьо (918-1392). Според преданията, тя е била болна от *шинбон*⁶ и е приела шаманизма, за да се излекува. Вярва се, че след като се е посветила на шаманизма, го е разпространила из Корейския полуостров⁷. Поради тази причина тя е определяна от шаманите в провинция *Чолла* като „нашия монарх и владетел“ – с тези думи те започват голяма част от своите ритуали. Югозападните части на страната, заедно с провинция *Чолла*, са местата, които

³ В различните версии на мита има доста варианти за смъртта на родителите: те са отишли в отвъдното, и заради това тя търси лек. Среща се версия, в която Пари намира лекарството и се връща, но родителите ѝ вече са починали. Също така има много версии за края на мита – дали е върнала родителите си, или намирането на лек навреме е неуспешно.

⁴ *Нок кут* (널굿) е ритуалът, който помага на мъртвите да преминат в отвъдното.

⁵ По-подробно разгледано: (Къртева-Данчева, 2019:76-77)

⁶ На кор. ез. 신병, е болестта, с която дух покосява човек, за да може човекът да поеме съдбата си като шаман. За да се излекува, човекът трябва да приеме духа, който го е обсебил.

⁷ Среща се вариант, в който е разпространила шаманизма само в части от полуострова, а не в целия.

се смятат за първоизточници за възникването на мита, в резултат на което тамошните шамани са най-обвързани с личността ѝ.

Шаманите от провинция *Чолла* не признават друг за техния родоначалник и основоположник на *мусок*, освен принцеса Коншим. Принцеса Пари за тях тя е божество на мъртвите, а някой дори не я признават за божество.

Допирните точки между мита за Принцеса Пари и Принцеса Коншим са интересна сфера за изследване. Двата образа са от семейство с потекло, при това кралски род. Митът за Принцеса Пари започва със споменаването на Коншим. Оттук може да се направи извод, че Коншим е по-древна фигура от Пари. Възможно е да бъде обратното, тъй като за Принцеса Коншим се твърди, че е живяла по времето на Корьо, а в мита за Пари не се споменава точен времеви пояс.

Многото въпроси на изследователите изbledняват пред вярванията на шаманите, които възприемат определен бог за техния прародител. Те се уповават на божеството, в което припознават за основател на *мусок*. Това е и причината да не бъдат единни и да изпълняват множество ритуали в името на различни божества.

***Чогон Пон Пури* (초공 본풀이)**

Чогон Пон Пури е митът, с който шаманите на о. Чеджу посочват корените на религията *мусок* на острова. Разказът представя трагичната връзка на дъщерята на благородник и будистки свещеник. Плодът на тяхната любов са тризнаци, които успяват да преминат изпитите за държавна служба (과거) с удивителни резултати, предвид високата трудност на изпитите. Три хиляди конфуциански учени се възпротивяват срещу успеха на тримата братя и отменят оценките им, тъй като пост в държавната служба означава издигане в обществото. В различните версии майка им бива убита или отвлечена от учени, заслепени от завист, породена от успеха на деца, които не са от благородно потекло, но успяват да постигнат успехи въпреки това.

Търсенето на майка им става причината те да сътворят шаманските ритуали и да се превъплътят в първите шамани според местните легенди. Чрез силите си те съживяват майка си (или я откриват), която е обявена за ритуалната майка на всички шамани занапред. Тризнаците се почитат като божества, отговарящи за греховете на починалите. В днешните ритуали на остров *Чеджу* тризнаците участват като инструмента *Менду* (멥두) – ножовете, характерни само за о. Чеджу, които според шаманите, тримата братя

са взели, за да накажат конфуцианските учени в задгробния живот. Това е още едно доказателство за изключителната същност на религията *мусок* на Чеджу, запазена през вековете, за да служи днес на шаманите, които разказват *Чогон Пон Пури* и се уповават на Тризнаците, майката им, и *Менду*, за да извършват ритуали.

Митът за Тангун и връзката му с шаманизма

Всеки, който започва своето проучване за Корейския полуостров, се запознава с митът за Тангун (당군 신화) и изучава същността му, за да придобие основна представа за началото на корейската история и народ, вплетено в митове и легенди.

Митичният образ на Тангун, основателя на Древен Чосон, е символ на всички корейци – той обединява Севера и Юга, както и емигрантите зад граница. Корейският народ го признава като родоначалник, обединител на нацията и най-древния корейски владетел. В своята книга „Митът за Тангун и формирането на корейската национална идентичност“ Ирина Сотирова представя ролята на Тангун в шаманизма, засегната в началото на XX век от учения Чое Нам Сон⁸, който в изследванията си определя Тангун като първия шаман, а шаманизма за най-древната корейска религия. Мита за Тангун сам по себе си има доста шамански елементи, които предпоставят свързването му с корейския *мусок*. (Сотирова, 2015:69).

Корейският национален дух е потиснат от японската анексия. Налагането на японската култура, история и език свива корейското самосъзнание и по този начин гордостта на народа бива потъпкана. С написването на Декларацията за независимост, Чое Нам Сон се стреми към обединяването на народа и засилването на националистичното чувство в хората. За да успее да сплоти корейците, Чое Нам Сон неслучайно избира както мита за Тангун, така и религията шаманизъм, тъй като по времето на японско управление шинтоизмът е бил наложен като религия на полуострова. Това подтиква Чое да изтъкне шаманизма като оригинална автохтонна корейска религия, а Тангун – за първия шаман (тъй като е първият владетел, е логично да изповядва най-древната религия).

Образът на тигъра

⁸ Чое Нам Сон (최남선), (1890 – 1957) е корейски националист, писател, учен и журналист с множество публикувани трудове. Повече за дейността му като поет и националист виж (Сотирова, 2015: 95-102) и (Иванова, 2015: 114-129)

Тигърът е присъща фигура в корейския фолклор. Участва в много разкази, изрисуван е в множество картини, споменаван е в пословици, пазител е на една от петте посоки на света – Запад.

Тигърът в древността е бил тотемно животно на племето *Йе*⁹. Изследван от учените е танцът на тигъра като вид ритуал, който се причислява към тотемните танци и шаманските ритуали за погребение (Къртева, 2019:56-57).

Възниква въпросът защо тигърът е оставен на заден план, при все, че той е почитан в пъти повече от мечката на Корейския полуостров. Това е една от мистериите в корейския фолклор, която учените се опитват да разгадаят.

Ирина Сотирова отбелязва, че същевременно и севернокорейските изследователи не са удовлетворени от факта, че мечката е избрана пред тигъра. Те подкрепят историзирания прочит на мита, в който се описват едно племе-мечка и едно племе-тигър¹⁰.

Тигърът, дори когато не е част от началото на корейския народ, има значителна позиция в историята, изкуството и цялостната представа за корейците. Ако се погледне картата на Корея, може да се види фигура, приличаща на тялото на тигър, което също може да се причисли към символиката на тигъра в целия корейски полуостров.

Образът на мечката

Мечката се възприема от древните корейци като култово животно и тотем. В мита за Тангун мечката, трансформирана от животно в човек, *„директно участва в етногенезиса на корейците“* (Цит. По Федотов, 1999: 124).

Култът към мечката е поставян под въпрос от редица изследователи, тъй като в корейската традиция не е доминиращ и няма много сведения за него. Най-символичен е образът на мечката, която се превръща в жена и ражда наследника на Хуанун – Тангун. За разлика от Корея, мечката е едно от най-почитаните животни във вярванията на северните народи. Според Александър Федотов в книгата „Корейска и алтайска митология“ мечката е възприета за тотем и сакрално животно поради външната (физическа) прилика с човека. Сходството между човека и мечката се обяснява с вярата в общия им произход или произхода на човека от мечка.

⁹ *Йе* или *Тонйе* (Източно *Йе*) е племенно образувание от периода ок. 3 хил. пр. Хр до 5 хил. пр. Хр.

¹⁰ (Сотирова, 2015:63)

Федотов пише още, че: „митологичните представи и ритуална практика мечката може да се възприема като божество, културен герой, основател на традиции, пра-баща, тотем, опазващ или изцеляващ дух, свещено или жертвено животно (...) възплъщение на душата, помощник на шамана...“.

Символът на мечката като предшественик на човека и споделянето на една и съща шаманска вяра от корейския народ и неговите съседни северни народи можем да причислим като повод за присъствието на мечката в мита за Тангун. Приема се, че тя е най-близка до човешкия род от всички обожествявани животни (Федотов, 1999:121-124; 137).

Тангун и Олимпийските игри в Сеул, 1988г.

Олимпийските игри в Сеул през 1988г. са ключов период за засилването на приемствеността към мита за Тангун, както в Ю. Корея, така и в представянето му пред чужденци.. Цял свят е „вперил очи“ в Република Корея, която трябва да изпъкне пред чужденците и да оправдае избора за домакин на състезание от световно ниво. Корейците считат своята култура за уникална и насочват вниманието към елемент, който се отличава със своята колоритност и изразителност – шаманизма. Чужденците, дошли да посетят Южна Корея заради игрите, се натъкват на неочакван спектакъл. Носенето на свински¹¹ труп на гърба си, консумирането на сурово месо, комбинирано с гамата от чувства, през които преминава един шаман, за да изпълни ритуал, оставят туристите озадачени, тъй като западният модел за молитва към Бог е пълна противоположност на корейския ритуал *кут*.

Правителството не може да позволи оронване на държавния имидж. Решава да изтъкне корейския шаманизъм като го обявява за най-древната корейска религия, претендирайки също, че е най-древната религия в света, която се е запазила и до днес се изпълнява в автентичния си вид. Образът на шамана е издигнат от културна гледна точка, вече не е нецивилизован магьосник, а напротив – той се превръща в изявен представител на неповторимата корейска култура.

По време на Олимпийските игри са представени множество ритуали. Тангун като владетел на първата корейска държава, заедно с различни герои от миналото на Корея, са обявени за божества, почитани от шаманите. Чрез тях се подчертава обединяването

¹¹ Специалното отношение към свинята е зародено от това, че тя е сред първите животни, опитомени от човека. Повече за култа към свинята вж. (Къртева-Данчева, 2019:57)

на сакралните обреди в шаманизма и националистичните възгледи на корейците. (Посочените примери са разгледани в Сотирова, 2015: 69-70).

По този начин Тангун е представен като обединител на древната вяра и история на народа. Признат от учени-историци, от други – отхвърлен като възможен родоначалник; с полумитичен образ, почитан от шаманите, Тангун е емблематична, спорна фигура, която е неразделна част от същността на Корея.

Тангун като покровител на всички шамани

Всеки шаман има свой дух, отделен от пантеона на божествата, които почита. Този дух помага по времето на изпълняване на ритуал, напътства шамана в гаданията. Шаманът е длъжен в чест на своя дух да обособи олтар, за да отправя молитви към него и да прави обреди в негова чест.

*„Шаманът избира сам своя дух-покровител, но може да се твърди, че духът избира тях, както твърдят повечето шамани.“*¹² (Цит. По Сотирова, 2015:70). Духът може да е на починал човек, роднина на шамана, или дух на трагично починал пълководец, владетел.¹³ Популярни образи на духове, посочени от доц. Ирина Сотирова, са Тангун, генерал Чое Йон¹⁴, генерал И Сун Шин¹⁵, бившият президент Пак Джон Хи¹⁶. Поводът за избирането на велика личност, известна със своите героични деяния, се крие зад силата на духа ѝ. Сотирова допълва, че е от значение историческото величие на личността, тъй като това е основата за силата на духа, с която шаманът ще има възможност да разполага.

Божеството, почитано от всеки шаман, е индивидуално. Интересен е фактът, че група шаманки са се опитали да обединят корейските шамани около Тангун, споменат от Ирина Сотирова, когато разглежда труда на Лаурен Кендал. Замисълът е превръщането на Тангун в официален бог и централизирането на религията *мусок* около него. В своя труд Кендал цитира думите на шаманка, представена като *леля Чо*: „(...) Тъй

¹² Това твърдение се гради на основата от проучената *шинбъон* (신병). За да се изцели от болестта, човекът трябва да приеме духа, който го е обсебил – *момджушин* (몸주신), на него е посветен олтара в дома на шамана. Специфичното е, че този дух влиза в постоянна връзка с шамана. (Пейчева, 2016:161-162)

¹³ (Пейчева, 2016:161-162)

¹⁴ На корейски 최영 장군 (1316 - 1388). Известен е като защитник на държавата Корьо, тъй като участва в потушаването на много въстания.

¹⁵ На корейски 이순신, (1545 – 1598) с многократните си победи и военни стратегии е обявен за национален герой на Южна Корея.

като шаманите имат различни лични богове, всеки твърди, че неговият е най-висш. Християните имат Господ, почитат само него; будистите имат Шакамуни – и те вярват само в него. Нормално, религиите са съсредоточени в един Бог. (...) Когато обучаваме шаманите, изтъкваме Тангун. Знаем също, че по време на ритуал, всеки един дух може да обладае шамана. Затова нека, когато са си у дома, в собствения си храм, да служат на своя дух, а когато са навън, пред хора – трябва да следват Тангун. Това се опитваме да приложим, но знаете как са шаманите в днешни дни – щом симпатизират на идеята, никой няма да я осъществи“ (Кендал, 2009:30-31).

Интервюто е направено през 1994 година, но Кендал отбелязва, че през 1998 г. леля Чо и нейните последователи са прекъснали този „проект“, заради неуспехът, който претърпява идеята им.

До ден днешен корейските шамани не са единни, когато стане дума за божества. Всеки почита индивидуално един дух, който го съпътства до последния му земен час. Храмовете, построени в чест на Тангун също са многобройни, но той не успява да просъществува като спойка на корейския мусок. Въпреки това се почита от шаманите и участва в ритуали.

Корея е страна, преминала през тежки преめждия, била е под влиянието на съседните ѝ страни, но е запазила традиционните и изконни вярвания на народа си. Разказите и митовете за шаманските божества ясно показват политеистичния възглед на практикуващите шаманизъм. В религията мусок не е приет един основател на религията, почитат се безброй божества, преданията се разказват и се изпълняват по време на ритуали, запазени до ден днешен. Традициите на мусок се приемат като едно от изконните богатства на корейския народ.

Тангун обединява корейската национална идентичност според държавната политика, въпреки че няма единогласие от страна на учените. Митичното и историческо начало се сблъскват за пореден път, по подобие на разгледаните шамански разкази. Митът за Тангун не успява да обедини нито шаманите, нито целия корейски народ. Разединението не е пречка за почитането на Тангун, за почитането на разновидни божества, за вярата в отделни родоначалници на шаманизма. Разновидността винаги съпътства корейския възглед, било то исторически, религиозен, фолклорен. Поради тази причина Корейският полуостров е богат на огромен обем разкази, митове, схващания за началото на история, вяра, богове – това прави корейската култура забележителна и интересна за изследване.

Библиография

1. **Къртева-Данчева 2019:** Къртева-Данчева, С. „Централноазиатски шамански мотиви в корейския *Му-сок*“, София, Камея Груп (2019).
2. **Пейчева-Пенчева 2016:** Пейчева-Пенчева, С. „Шаманизмът в корейските традиционни изкуства - танци, театър с маски и народни игри“ (2016).
3. **Федотов 1999:** Федотов, А. „Корейска и алтайска митология“, София, Ексел М (1999).
4. **Hong, 2002:** Hong, Tae-han, “Studies on Korean Shamanic Narratives” Minsogwon press (2002).
5. **Kendal 2009:** Kendall, L. “Shamans, Nostalgias, and the IMF: South Korean Popular Religion in Motion”, University of Hawaii press (2009).
6. **Karteva-Dancheva, Kim 2019:** Karteva-Dancheva, S.; Kim, S. “Korean peninsula – Traditions, Culture, Historical Perspective” (2019).
7. **Kister 2010:** Kister, D., “Shamanic worlds of Korea and Northeast Asia” (2010).
8. **Kim 1998:** Kim, Tae Kon. Korean Shamanism—Muism. Jimoondang Publishing Company (1998).
9. **Lee 1981:** Lee, Jung Young, “Korean Shamanistic Rituals” Mouton De Gruyter (1981).
10. **Park, 2009:** Park, Il Young, “The Spirituality of Shamanism: Gut Spirit of Reconciliation and Peace”, available online at: http://icme.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/16/2019/01/ICME_2009_Proceedings_1st_Day.pdf

Интернет източници:

1. <http://heinzinsufenkl.net/knives.html>
2. <https://www.simonmorley-blog.com/blog-1/korean-shamanism>
3. <https://folkency.nfm.go.kr/kr/topic/detail/1803>
4. <https://folkency.nfm.go.kr/en/topic/detail/5353>
5. <https://silkyjade.wordpress.com/2011/12/14/painter-of-the-winds-paintings/>
6. <https://prezi.com/foget9l9red9/korean-mythology/>
7. https://artsandculture.google.com/exhibit/the-korean-tiger-icon-of-myth-and-culture/rgIC_exZf_u-JA
8. https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_mythology
9. <http://koreanforinternauts.blogspot.com/2017/07/75-korea-might-still-be-haunted-by.html>
10. <https://www.museum.go.kr/site/eng/relic/represent/view?relicId=2424>
11. <https://folkency.nfm.go.kr/en/topic/detail/5349>

12. <https://www.korea.net/TalkTalkKorea/English/community/community/CMN0000005165>
13. https://www.wikizero.com/en/Korean_mythology